

управлінні підприємством постає одним з ключових факторів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності. Від нього залежить стабільне функціонування, динамічний розвиток, ринкова позиція підприємства тощо. За цих умов необхідною є наукова організація роботи з управління фінансовими ресурсами, яка забезпечить високий рівень прийняття оптимальних управлінських рішень.

Перспективами подальших досліджень є розробка методичних підходів до оцінки ефективності застосування принципів фінансового менеджменту в управлінні підприємством.

Список використаної літератури

1. Бланк И.А. *Основы финансового менеджмента*. / И.А. Бланк – К.: Ника.- Центр, Эльга, 1999.- 528с.
2. *Фінансовий менеджмент: Інтегрований навчальний посібник (підручник, електронна навчальна система на ком пакт-диску)* / [Омельянович Л.О., Хістева О.В., Чайковська О.В., Зерова О.М.]. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. – 209 с.
3. *Фінанси підприємств : навч. посіб. для студ. екон. спец. всіх форм навч.* / [М.М. Александрова та ін.] ; ред. Г.Г. Кірейцева. – 2. вид., перероб. та доп. – К. : ЦУЛ, 2002. – 268 с.
4. Чиркин В. Е. *Государственное управление. Элементарный курс* / В. Е. Чиркин. – М. : Юристъ, 2002. – 320 с.
5. Балабанов И.Т. *Основы финансового менеджмента : учеб. пособ.* / И.Т. Балабанов – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 528 с.
6. Ковалёв В.В. *Введение в финансовый менеджмент* / В.В. Ковалёв. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 768 с.
7. Завадський Й.С. *Менеджмент : Management : У 2-х т.* / Й. С. Завадський. – [2-е вид.]. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1998. – Т. 1. – 542 с.

УДК 347.73

І.І. Романюк

здобувач

Львівського університету бізнесу та права

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У ГАЛУЗІ ФІНАНСОВОГО ПРАВА ЯК УМОВА ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті розкрито сутність й особливості юридичної відповідальності суб'єктів фінансового права, що виникає внаслідок вчинення ними фінансових правопорушень. Досліджено види юридичної відповідальності за правопорушення у галузі фінансового права. Запропоновано досліджувати юридичну відповідальність суб'єктів фінансового права не лише у зв'язку з безпосередніми функціями юридичної відповідальності, а й як запоруки зміцнення фінансової безпеки держави.

Ключові слова: фінансове право, фінансова безпека, суб'єкти фінансового права, юридична відповідальність, юридична відповідальність суб'єктів фінансового права.

В статье раскрыто сущность и особенности юридической ответственности субъектов финансового права, которая возникает вследствие совершения ими финансовых правонарушений. Исследованы виды юридической ответственности за правонарушения в отрасли финансового права. Предложено исследовать юридическую ответственностью субъектов финансового права не только в связи с непосредственными функциями юридической ответственности, но и как условия укрепления финансовой безопасности страны.

Ключевые слова: финансовое право, финансовая безопасность, субъекты финансового права, юридическая ответственность, юридическая ответственность субъектов финансового права.

The article reveals the nature and characteristics of legal entities of financial responsibility law, which is due to them committing financial crimes. Investigated types of legal liability for violations in the financial sector law. Invited to explore the legal entities of financial responsibility law, not only due to the direct functions of legal liability, but as a condition to strengthen the financial security of the country .

Key words: finance, financial security, subjects of financial rights, legal liability, legal liability of financial law.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання деформована правосвідомість окремих осіб неналежним чином сформована у вимірі загальноцивілізаційної системи цінностей знаходить прояв через вчинення цими особами правопорушень фінансового характеру. Прагнення України до європейської спільноти, загальний

характер розвитку української правової системи потребує формування нової правосвідомості громадянина, вільної від жадоби наживи через порушення фінансового законодавства. Порушення фінансового законодавства, правопорядку тягне за собою виникнення загроз державній фінансовій системі, виведення її зі стану рівноваги, негативно відбивається на її розвитку та вдосконаленні. Відтак порушення фінансового законодавства є порушенням фінансової безпеки держави. В цих умовах особливо актуальною стає проблематика юридичної відповідальності та фінансової безпеки держави. Вирішення цієї проблеми сприятиме розвитку юридичних знань у галузі фінансового права, зокрема в малодослідженій частині юридичних питань забезпечення фінансової безпеки, а також сприятиме вирішенню практичних завдань на загальнодержавному та місцевому рівні при прийнятті нормативно-правових актів що стосуються фінансової безпеки, винесенні судових рішень, діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед останніх досліджень фінансової безпеки у полі фінансового права слід особливо відмітити фундаментальну працю Е. С. Дмитренка. Її присвячено аналізу механізму правового забезпечення фінансової безпеки, місця у ньому юридичної відповідальності суб'єктів фінансового права [1]. Окремо досліджується науковцями проблематика фінансово-правової відповідальності. О. П. Орлюк виділяє фінансово-правову відповідальність у загальній частині фінансового права [2]. Ю. О. Ровинський досліджує поняття фінансово-правової відповідальності та фінансово-правової санкції [3]. Концептуальним підходом до визначення поняття фінансово-правової відповідальності присвячено наукову працю М. І. Трипольської [4]. Також різні аспекти фінансово-правової відповідальності досліджували А. Й. Іванський, М. В. Занфіров, О. В. Гуров й інші. Проте у цих та інших працях не йшлося про зміцнення фінансової безпеки держави через застосування фінансових санкцій до порушників фінансового законодавства, а відтак про значення фінансової відповідальності у забезпеченні державної фінансової безпеки.

Метою статті є визначити роль юридичної відповідальності за фінансові правопорушення у процесах зміцнення фінансової безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Фінансова безпека нині досліджується переважно вченими економістами. Правові аспекти змісту фінансової безпеки розглянуто мало. Дещо більше досліджено забезпечення фінансової безпеки засобами державного примусу, проте такі дослідження мають за мету передусім розкрити особливості відповідальності за фінансові правопорушення й лише побіжно вчені торкаються питання фінансової безпеки. Актуальність цієї проблематики підтверджується такими міркуваннями Е. С. Дмитренка: «Процес гармонізації законодавства України із міжнародним законодавством та законодавством Європейського союзу, використання зарубіжного досвіду мають сприяти створенню власної моделі відносин у сфері юридичної відповідальності суб'єктів фінансового права та фінансової безпеки і врахувати особливості системи права України» [1, С. 6].

Сучасне розуміння фінансової безпеки формується вченими з урахуванням низки нормативно-правових актів. Безсумнівно в основі правових досліджень фінансової безпеки має перебувати Закон України «Про основи національної безпеки України», у першій статті якого сформульовано визначення національної безпеки як захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам у низці сфер, зокрема:

- соціальної політики та пенсійного забезпечення;
- житлово-комунального господарства;
- ринку фінансових послуг;
- захисту фондових ринків і обігу цінних паперів;
- податково-бюджетної та митної політики;
- ринку банківських послуг;
- інвестиційної політики;
- ревізійної діяльності;
- монетарної та валютної політики;
- функціонування природних монополій;
- використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин;
- й ін. [5].

Визначення суто фінансової безпеки дано у Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених чинним Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 (Далі – Рекомендації), а також у низці наукових праць. Так, Е. С. Дмитренко визначає фінансову безпеку як стан захищеності і забезпечення життєво важливих фінансових інтересів особи, суспільства, держави чи окремих її адміністративно-територіальних утворень правовими, економічними, політичними, кадровими, інформаційними, науковими, оперативно-розшуковими та іншими заходами як усередині держави, так і за її межами, що гарантує фінансову незалежність України та захист її фінансової системи від внутрішніх і зовнішніх загроз [1, С. 17]. І. М. Комарницький, І. А. Франів, Б. М. Комарницький вважають, що під фінансовою безпекою потрібно розуміти такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне

функціонування національної економічної системи та економічне зростання [6]. Згідно з Рекомендаціями, фінансова безпека є станом фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни. Із ЗУ «Про основи національної безпеки України» Рекомендації перекликаються у частині визначення складників фінансової безпеки, до яких віднесено банківську безпеку, безпеку небанківського фінансового сектору, боргову безпеку бюджетну безпеку, валютну безпеку, грошово-кредитну безпеку [7]. Правопорушення як протиправне, винне, суспільно небезпечне або шкідливе діяння (дія або бездіяльність) деліктоспроможного суб'єкта, яке спричиняє шкоду інтересам суспільства, держави або особи [8] у сфері фінансового права є загрозою фінансової стійкості банківських установ країни, розвитку фондового та страхового ринків, належному рівню внутрішньої та зовнішньої заборгованості країни з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень і оптимального співвідношення між ними (а відтак суверенітету держави та її фінансовій системі), забезпеченню платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, стану курсоутворення, стійкості грошової одиниці, залученню в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, безпечному стану грошово-кредитної системи, тобто може породжувати загрозу у всіх сферах фінансової безпеки [7].

З метою недопущення поширення загрозливих тенденцій законодавчо передбачено юридичну відповідальність за порушення фінансового законодавства.

Крім юридичної відповідальності існує й низка форм соціальної відповідальності, серед яких моральна, політична, організаційна й інші форми відповідальності [9, С. 55]. Проте у межах забезпечення відновлення державних фінансових, національних інтересів необхідно до застосування у разі виявлення фінансових правопорушень є юридична відповідальність. Юридична відповідальність є цілеспрямованим впливом на поведінку за допомогою юридичних засобів, являє собою вид державного примусу, функціонує шляхом вжиття негативних засобів до осіб, котрі вчинили правопорушення, а її підставою для застосування є правопорушення. Юридична відповідальність базується на низці принципів, зокрема законності, обґрунтованості, справедливості, невідворотності, презумпції невинуватості, права на захист, одноразовості притягнення до відповідальності [10, С. 42 – 44]. Як слушно зазначає Е. С. Дмитренко, «Існування відповідальності, обумовленої суспільним характером людської поведінки, дозволяє в будь-яких ситуаціях співвідносити вчинки з існуючими у суспільстві цінностями і нормами, з інтересами інших суб'єктів і відповідно до них чинити відповідально, або, навпаки, вчиняти діяння, що не відповідають тим соціальним, моральним, юридичним вимогам, які суспільство, держава пред'являють до суб'єктів суспільних відносин» [1, С. 106].

Юридична відповідальність у сфері фінансового права, тобто порушення фінансово-правових норм залежить від виду правопорушення. Юридичні й цивільні санкції у окремих випадках сприяють відновленню фінансової безпеки держави, а найбільшої ваги у забезпеченні національних інтересів шляхом зміцнення фінансової безпеки набуває фінансово-правова відповідальність.

Правовою підставою фінансово-правової відповідальності є порушення норм податкового, бюджетного, митного, банківського, валютного, грошово-кредитного, іншого фінансового законодавства, що передбачає можливість застосування фінансово-правових санкцій за порушення. На нашу думку, у випадку порушення фінансового законодавства порушується й фінансова безпека держави, а відтак – її національні інтереси. Застосування фінансово-правових санкцій відтак має бути звернено не лише на відшкодування завданих збитків, але й у тому числі на відновлення рівноваги, потенціалу держави до розвитку, захищеності державних інтересів у фінансовій сфері. На підтвердження цього доцільно навести міркування О. П. Орлюка стосовно функцій фінансово-правової відповідальності. До них науковець зараховує регулятивну, превентивну, каральну, відновлювальну та виховну [2, 189 – 191].

Е. С. Дмитренко систему юридичної відповідальності суб'єктів фінансового права розуміє як «сукупність окремих її стадій (попередження, притягнення до юридичної відповідальності, встановлення та реалізація юридичної відповідальності), правових засобів, за допомогою яких забезпечується її реалізація (принципів, функцій, мети та завдань), окремих її видів (кримінальної, цивільної, дисциплінарної, адміністративної, фінансово-правової тощо)» [1, с.153].

Основну мету юридичної відповідальності суб'єктів фінансового права Е. С. Дмитренко визначає як забезпечення державної фінансової безпеки шляхом попередження вчинення правопорушень у сфері фінансової діяльності, а за їх вчинення – захисту системи шляхом компенсації матеріальної та моральної шкоди й покарання винних [1, с. 153]. На нашу думку, правопорушення, що вчиняються чи можуть бути вчинені суб'єктами фінансового права є загрозою фінансовій безпеці держави. Ця загроза може бути потенційною й актуальною. Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права за своїм функціональним змістом несе попередження не лише щодо знівелювання юридичної сутності встановлених норм і правил суспільної взаємодії, але і у частині зміцнення фінансової безпеки.

Полевик Г.М. зазначає: «Без забезпечення фінансової безпеки практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед національною та регіональною економікою. Вона створює передумови для піднесення фінансового потенціалу регіону, появи нових джерел фінансових ресурсів для забезпечення балансу потреб і фінансових можливостей регіону. Поряд із цим слід ураховувати координуючу й керівну роль держави в процесі забезпечення економічної та фінансової безпеки, дії якої інколи входять у певне протиріччя зі способом і ступенем узгодженості індивідуальних, групових, регіональних і національних інтересів» [11].

Загалом у сучасних економічних дослідженнях у першу чергу наголошується на фінансовій безпеці як економічній умові розвитку державності, поліпшення життєвих умов, досягнення економічних загальнодержавних цілей та вирішення завдань. На нашу думку, існування юридичної відповідальності у галузі фінансового права має сприяти не лише належному упорядкуванню й регулюванню суспільних відносин, що складаються у сфері формування, розподілу і використання коштів публічних грошових фондів, але також має вважатись інструментом впливу на фінансову безпеку держави.

Висновки. Сучасний стан науки фінансового права значною мірою залежить від актуальних потреб держави у забезпеченні сталих, урегульованих фінансово-правових відносин, попередження фінансових правопорушень та подолання їх наслідків. Подолання наслідків фінансових правопорушень уможливується через юридичну відповідальність, що застосовується до суб'єктів фінансового права у разі вчинення ними правопорушень. У результаті проведеного дослідження виявлено, що відповідальність за правопорушення в сфері фінансового права не має розцінюватись лише як інструмент урегулювання суспільних відносин в галузі фінансового права, а й сприяє зміцненню фінансової безпеки держави. Відтак перспективними дослідженнями у цьому напрямі є поглиблення інтеграції знань про фінансову безпеку й юридичну відповідальність за фінансові правопорушення, введення у систему фінансового права термінології фінансової безпеки. У практичній сфері застосування санкцій до порушників фінансового законодавства має враховувати необхідність відновлення порушених державних інтересів й, зокрема – фінансової безпеки держави як запоруки національної безпеки України.

Список використаної літератури

1. Дмитренко Е. С. *Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України: монографія* / Е. С. Дмитренко. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 592 с.
2. Орлюк О. П. *Фінансове право. Академічний курс: підручник* / О. П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 808 с.
3. Ровинський Ю.О. *Співвідношення понять “фінансово-правова відповідальність” і “фінансово-правова санкція”* / Ровинський Ю.О. // *Держава та регіони.* – 2010. – № 3. – С. 92-95. – (Серія: Право).
4. Трипольська М. І. *Поняття фінансово-правової відповідальності* / Трипольська М. І. // *Вісник запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* – 2010. – № 3. – С. 84 – 92.
5. *Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV*: Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
6. Комарницький І.М. *Сутність і шляхи забезпечення фінансової безпеки держави* / Комарницький І.М., Франів І.А., Комарницький Б.М. // *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України.* – 2010 – № 2. – С. 22 – 28.
7. *Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України»*: Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua/index.php?page=hotline&file=449309-29102013-0.htm>
8. Зайчук О. В. *Теорія держави і права*: Електронний ресурс / Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part3/2303.htm
9. Аземіа І.Б. *Юридична відповідальність: сучасні погляди, дискусії та концепції*: Електронний ресурс / Аземіа І.Б. // *Часопис Київського університету права.* – 2010. – № 2. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chkup/2010_2/54.pdf 54-57
10. Т. Б. Грек *Правова природа юридичної відповідальності: поняття, принципи та види* / Т. Б. Грек // *Адвокат.* – 2010. – № 10(121). – С. 41 – 45.
11. Полевик Г.М. *Фінансова безпека як основа соціально-економічного розвитку регіону*: Електронний ресурс / Полевик Г.М. // *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону.* – 2009. – Вип. V. – Т.1. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/aprer/2009_5_1/14.pdf.